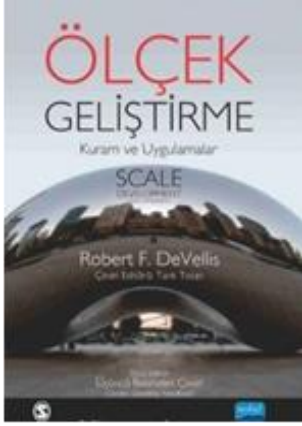

KİTAP İNCELEMESİ – 3

Hazırlayan: Şenay KEÇECİ*

ÖLÇEK GELİŞTİRME: KURAM ve UYGULAMALAR

Yazar:

Robert F. DeVELLIS,

Ölçek Geliştirme: Kuram ve Uygulamalar,
(Scale Development Theory and Applications),

(çev.) Tarık Tozan,

İstanbul: Nobel Yayınları,

2017, 206 s.

ISBN: 9786051339375

Robert F. DeVellis, North Carolina Üniversitesi Sağlık Davranışı ve Sağlık Eğitimi Bölümü'nde Prof. Dr. unvanı ile çalışmaktadır. DeVellis sosyal değişkenler ve psikolojik ölçme alanlarında 30 yıldan uzun süredir çalışmakta olup sağlık ve hastalıkla ilişkili sosyal ve davranışsal değişkenlerin ölçümü konularıyla güncel çalışmalarını sürdürmektedir.

"Ölçek Geliştirme: Kuram ve Uygulamalar" adlı bu kitapta, ölçme kavramından hareketle, ölçek oluşturma mantık ve ilkeleri hakkında bilgi verilerek, araştırmacılar için karmaşık birtakım değerlendirme süreçlerinin aydınlatılması hedeflenmiştir. Uyarlama ölçeklerin dilimize çevrilmesi her ne kadar yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biri olsa da söz konusu ölçeklerin kuramsal temelini zaman zaman yeterince irdelenmemesi, yapılan bazı çalışmaları etik değerler bakımından kuşku hale getirebilmektedir. Bu kitabın ülkemizde bilhassa eğitim ve sosyal bilimler alanlarında geliştirilecek ölçeklerin niteliğini artırmak bakımından araştırmacılara rehberlik edebilecek kıymetli kaynaklardan biri olduğu düşünülmektedir. Kitap 8 bölüm ve 206 sayfadan oluşmaktadır.

Kitabın, 'Ölçek Geliştirmeye Genel Bakış' başlıklı birinci bölümüne, ölçme kavramının tarihsel süreçte gelişimi ve tüm kültürlerde doğru ölçmeye verilen önemden bahsedilerek başlanmıştır. 19. yüzyılda istatistiksel yöntemlerin ortaya çıkışıyla gözlem ve ölçme hakkında çalışmaların hızlandığı, psikofizik alanındaki gelişmelerin modern psikometrinin kökenini oluşturduğu ifade edilmiştir. Ölçmede daha sonraki dönemlerdeki gelişmeler, temel kavramlar ve zekâ testlerinin gelişimi ile psikometrinin alanını genişletmesi olarak ifade edilebilir. Sosyal bilimlerde ölçmenin rolü, kuramın

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Gedik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İş Sağlığı Güvenliği, İstanbul, Türkiye, E-posta: senaykececi@hotmail.com [ORCID https://orcid.org/0000-0003-0545-8929](https://orcid.org/0000-0003-0545-8929)

ölçmeyle ilişkisi, kuramsal ve kuramsal olmayan ölçme başlıkları altında açıklanmıştır. Bölüm, verimsiz ölçmenin yarattığı maliyet hakkında verilen bilgiyle tamamlanmıştır.

'Örtük Değişkenleri Anlamak' başlıklı ikinci bölümde, ölçüm ve yapılar arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Ölçümler arası ilişkilerin incelenerek dolaylı yoldan yapılar arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılması ve örtük değişken kavramının açıklanmasının ardından değişken arası nedensel ilişkileri tanımlayan yol şemaları hakkında bilgi verilmiştir. Klasik ölçme varsayımları, paralel testler ve alternatif modeller gibi ölçme modelinin ayrıntılandırılması hakkında verilen bilgilerle bölüm sonlandırılmıştır.

'Güvenirlik' başlıklı üçüncü bölümde, bir ölçeğin güvenilir olmasını sağlayan unsurlar ve güvenilirliğin hesaplanma metodları olan varyans analizine dayalı modeller ile sürekli modellere karşılık iki değerli model hakkında bilgi verilmiş, ardından bir ölçekte yer alan maddelerin homojenliğini ifade eden iç tutarlılık kavramı ve iç tutarlılığın belirlenmesinde kullanılan alfa katsayısı açıklanmıştır. Ölçek puanları arasındaki korelasyona bağlı güvenilirlik; alternatif formlar güvenilirliği, iki yarı güvenilirliği, puanlayıcılar arası uyum, geçici kararlılığın açıklanması ile devam eden bölüm güvenilirlik ve istatistiksel güç arasındaki ilişki hakkında verilen bilgilerle son bulmuştur.

'Geçerlik' başlıklı dördüncü bölüme, bir ölçeğin istenilen özelliği ölçme derecesi olarak ifade edilen geçerlik kavramı ve geçerlik türleri olan; kapsam, ölçüt ve yapı geçerliliği açıklanarak başlanmıştır. Bu bölüm, görünüş geçerliği hakkında verilen bilgiler ile kapsam ve görünüş geçerliği arasındaki farkların ifade edilmesiyle tamamlanmıştır.

'Ölçek Geliştirme İlkeleri' başlıklı beşinci bölümde, ölçek geliştirme ilkeleri adım adım açıklanmıştır. Ölçek geliştirme, ölçülmek istenilen yapının açık bir biçimde belirlenmesiyle başlar. Yapının açıklığa kavuşturulması ise kuram, özgünlük ve ölçeğin neyi içereceği konusunda açık olmayı gerektirmektedir. İkinci adım ise madde havuzunun oluşturulmasıdır.

Madde havuzunun oluşturulmasında ölçeğin amacını oluşturan maddelerin seçilmesi, artıklık, madde sayısı, maddelerin yazılma süreci, iyi ve kötü maddelerin özellikleri, olumlu ve olumsuz ifadeli maddelerin belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Üçüncü basamakta ölçme biçiminin belirlenmesi, yanıtlama kategorisi sayısı, özgün yanıtlama biçimi türleri, dördüncü basamakta ise başlangıçtaki madde havuzunun uzmanlar tarafından gözden geçirilmesi konuları açıklanmıştır. Ölçek geliştirmenin temeli sayılabilecek, geliştirilen ölçekten ortaya çıkacak madde grubunun belirlenmesi beşinci basamakta, maddelerin ölçek geliştirme örnekleme uygulanması ise altıncı basamakta yer almaktadır. Yedinci basamakta maddelerin değerlendirilmesi, ters puanlama, madde toplam korelasyonları, madde varyansları, madde ortalamaları başlıklarına yer verilmiş ardından son basamak olan ölçek uzunluğunun belirlenmesi hakkında verilen bilgiyle bölüm tamamlanmaktadır.

Bir grup maddenin, temelinde kaç örtük değişkenin olduğunun belirlenmesi olarak ifade edilen faktör analizi, aynı adı taşıyan altıncı bölümde açıklanmaktadır. Bölüm, faktör analizinde faktör çıkarma ve faktör döndürme gibi önemli hususlar ile faktörlerin yorumlanması hakkında bilgi verilmesiyle devam etmektedir. Faktör analizine etki eden en önemli unsurlardan biri olan örneklem büyüklüğünün ne olması gerektiğine dair verilen bilgilerle bölüm sonlanmaktadır.

'Madde Tepki Kuramına Genel Bakış' adını taşıyan yedinci bölümde; madde gücü, madde ayırıcılığı, madde karakteristik eğrileri, çok yanıtli modellere uygulanan madde tepki kuramı ve madde tepki kuramında karşılaşılan zorluklardan bahsedilmiştir. Klasik yöntemler ile madde tepki kuramı karşılaştırılması ile ilgili yürütülen çalışmalara yer verilmesiyle bölüm tamamlanmıştır.

'Daha Kapsamlı Araştırma Alanlarında Ölçme' başlıklı sekizinci ve son bölüm, ölçek geliştirmenin taslağının oluşturulması, ölçmeye dair sorunların neden ve nasıl ortaya çıkmakta olduğuna dair bilgileri içermektedir. Bir araştırma her ne kadar iyi

tasarlanıp uygulansa bile ölçme noktasında yapılabilecek hataların çalışmanın başarılı ya da başarısız olmasına etkisinin önemi hakkında verilen bilgilerle bölüm sonlanmaktadır.